

COVID-19 PANDEMİ SÜRECİNDE İNTİHAR: VAKA İNCELEMELERİ^{1,2,3}

SUICIDE DURING THE COVID-19 PANDEMIC: CASE STUDIES

Berra CANSIZ KÖSESOY*, **Musa ŞAHİN****

Geliş Tarihi: 17.08.2022
(Received)

Kabul Tarihi: 19.04.2023
(Accepted)

ÖZ: Covid-19 pandemi süreci ve intihar ilişkisini konu alan bu makale; salgının yol açtığı biyopsikososyal süreçlerin intihar davranışının görülme riskini artırıcı özellikte olduğu düşüncesinden yola çıkılarak üretilmiştir. Makalede 1 Ağustos - 31 Ekim 2021 tarihleri arasında intihar davranışı neticesinde Elazığ Fırat Üniversitesi Hastanesine başvuran olgular içerisinde yer alan ve intihar davranışına neden olan problemlerin ilgililer tarafından covid-19 pandemisi ile ilişkilendirildiği 4 intihar girişimi vakasının; salgın süreci ve intihar arasındaki ilişki açısından analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Nitel olarak tasarlanan bu çalışmada, amaçlı örnekleme tekniği kullanılmıştır. İlgili vakalar ve yakınları ile yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılarak görüşülmüştür. İncelenen 4 vakada, covid-19 pandemisine bağlı olarak yaşanan iş ve gelir kayıplarının, örgün eğitime devam edilmesine engel oluşturan tedbirlerin, hastalıktan korunmak için kitle iletişim araçları ve otoritelerce sıklıkla tavsiye edilen önlemlerin ve son olarak karantina ve izolasyon süreçleri neticesinde azalan sosyal destek kaynaklarının intihar davranışı ile ilişkili olabileceği belirlenmiştir. Bu araştırma dönemsel olarak salgın süreçlerinde, intiharın görülme sıklığının artacağı öngörülerek özellikle incinebilir nüfus grupları açısından koruyucu önleyici tedbirlerin alınmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Türkçe literatürde intihar ve covid-19 pandemisi arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalar sıklıkla derleme şeklinde tasarlandığından; bu çalışma vaka incelemelerine yer vererek pandeminin neden olduğu çok boyutlu sorunlara dikkat çekmesi ve konuyu sosyal hizmet bakış açısı ile ele alması açısından önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: İntihar, Covid-19 pandemisi, Sosyal hizmet

ABSTRACT: This article on the relationship between the Covid-19 pandemic process and suicide; It was produced based on the idea that the biopsychosocial processes caused by the epidemic increase the risk of suicidal behavior. In the article, 4 suicide attempt cases, which were among the cases who applied to Elazığ Fırat University Hospital as a result of suicidal behavior between August 1 and October 31, 2021, and in which the problems causing suicidal behavior were associated with the covid-19 pandemic; It is aimed to analyze the relationship

¹Bu çalışma için Yalova Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu'ndan 06/06/2021 tarih ve 2021/77 protokol no'lu karar ile etik kurul izni alınmıştır.

² Bu çalışma, birinci yazarın doktora tezinden üretilmiştir.

³Bu çalışmadan üretilen "Salgın Sürecinde İntihar Davranışı" başlıklı sözlü özet bildiri, ASEAD 11. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu (2023)'nda sunulmuştur.

* Dr., Fırat Üniversitesi, berracansiz@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1043-4139.

** Prof. Dr., Yalova Üniversitesi, sosmus@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-2950-1987.

between the epidemic process and suicide. Purposive sampling technique was used in this qualitative study. Relevant cases and their relatives were interviewed using semi-structured interview forms. In the 4 cases examined, the work and financial losses experienced due to the covid-19 pandemic, the measures that prevent the continuation of formal education, the measures that are frequently recommended by the mass media and authorities to prevent the disease, and finally the social support resources that decrease as a result of the quarantine and isolation processes have been determined to be related to suicidal behavior. This research reveals the necessity of taking preventive measures, especially in terms of vulnerable population groups, by predicting that the incidence of suicide will increase periodically during epidemic processes. Since studies dealing with the relationship between suicide and covid-19 pandemic in Turkish literature are often designed as a compilation; This study is important in that it draws attention to the multidimensional problems caused by the pandemic by including case studies and deals with the issue from a social work perspective.

Key Words: Suicide, Covid-19 pandemic, Social work

EXTENDED ABSTRACT

Purposive sampling technique was used in this qualitatively designed study. Ethics committee approval was obtained with the Yalova University Human Research Ethics Committee Decision dated 06/06/2021 and protocol numbered 2021/77 for this study, which was conducted using a semi-structured interview form with individuals who applied to Elazig Firat University Hospital a result of suicidal behavior and their relatives who could be reached. Interviews within the scope of permission were completed at Elazig Firat University Hospital between 1 August and 31 October 2021. A total of 31 cases were reached; A total of 55 interviews were conducted within the scope of the research, 21 of which were with suicide attempters, and case reports were prepared for all of the interviews. Only the volunteers who met the conditions of being of legal age and eligibility were included in the study among those who agreed to be interviewed in accordance with the decision of the ethics committee.

This research article, which was produced from the data of the first author's doctoral thesis, was produced by using the data of 4 suicide attempts, in which the problems causing suicidal behavior were associated with the covid-19 pandemic by the relevant people, out of 31 cases reached within the scope of the research. A total of 7 interviews were conducted for the cases evaluated within the scope of the article. Six of these interviews were held in the emergency room of the hospital, and one was via telephone due to the covid-19 epidemic measures. During the data collection phase, the interviews were recorded with note-taking method. Content analysis of the data obtained during the interviews was conducted in the research. In this way, the data were defined and the data that were connected and similar to each other were interpreted by bringing them together with the support of the literature on certain concepts and themes.

This article on the relationship between the Covid-19 pandemic process and suicide was produced based on the idea that the biopsychosocial processes caused by the epidemic increase the risk of suicidal behavior. It is aimed to analyze 4 cases of suicide attempt, which are among the cases reached on the dates specified in the article and in which the problems that cause suicidal behavior are associated with the covid-19 pandemic by the relevant parties, in terms of the relationship between the epidemic process and suicide. In the 4 cases

examined, job and income losses due to the covid-19 pandemic, the measures that prevent the continuation of formal education, the measures frequently recommended by the mass media and authorities to prevent the disease, and finally the social support resources that decrease as a result of the quarantine and isolation processes have been found to have a predictive effect in terms of suicidal behavior.

This research reveals the necessity of taking preventive measures, especially in terms of vulnerable population groups, by predicting that the incidence of suicide will increase periodically during epidemic processes. Since studies dealing with the relationship between suicide and the covid-19 pandemic in the Turkish literature are often designed as a compilation, this study is important in that it draws attention to the multidimensional problems caused by the pandemic by including case studies and deals with the issue from a social work perspective. It is important for individual and public health to determine the factors affecting suicidal behavior, which is accepted as a public health problem, to determine the periods that are predicted to increase and to take the necessary precautions. Which of the changes in individual and social life due to the pandemic paved the way for suicidal behavior will only be revealed by scientific studies to be conducted on the subject. In this respect, the relevant research is important because of the qualitative data it provides to the field.

Studies and services developed as a solution to the problems experienced by individuals and society during the pandemic process have led to the emergence of a new area of responsibility in terms of social work. Social workers need to make this field visible with their professional roles and responsibilities and direct the relevant people and institutions to solve the problems. Social workers are expected to carry out studies that will strengthen individuals and families, provide psychosocial support, and increase social awareness. It is thought that this research has an encouraging quality in terms of making more comprehensive assessments on individual and social needs and developing needed services and policies.

1. GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), intihar sonucu gerçekleşen ölümlerde, ölen kişinin yakın çevresinin yaşadığı ruhsal acı ve kayıpları göz önüne alarak, intiharın toplumun önemli bir kesimini etkilediğine dikkat çekmekte ve intiharı, önlenebilir bir halk sağlığı sorunu olarak tanımlamaktadır (Sağlık Bakanlığı, 2018). Son yıllarda gönüllü sivil toplum örgütlerinin, krize müdahale merkezlerinin, telefonla yardım gibi sürekli ulaşılabilir hizmet ağlarının yaygınlaşmasına ve psikiyatri alanında tedavi imkânlarının gelişmesine rağmen intihar sorununun azaldığını gösteren veriler saptanamamaktadır. İntihar, ruh sağlığına yönelik yürütülen tüm faaliyetlere direnerek, topluma meydan okuyan evrensel bir sorun olmaya devam etmektedir (Odağ, 2002: 2).

İntihar davranışı için nedenselliği ispat edilmiş bilişsel, davranışsal ve duyuşsal risk etmenleri bulunmaktadır. Bireyi intihara yönelten süreç içerisinde biyolojik, ruhsal ve toplumsal etmenleri barındırmaktadır. Biyolojik nedenler arasında soya çekim ve birtakım biyokimyasal dengesizlikler sayılabilir. Ruhsal olaylar söz konusu olduğunda ilk akla gelen bireyin ruh sağlığı sorunlarıdır. Bu bağlamda duygu durum bozuklukları, kaygı, şizofreni, madde kullanımı gibi

problemler sayılabilir. Bunun yanında işsizlik, boşanmalar yetersiz sosyal destek gibi durumlar literatürde intihara götüren toplumsal faktörler olarak ele alınmaktadır (Eskin, 2003: 61). Farklı disiplinlerde, intihara bağlı ölümlerin etiyolojik özelliklerinin açıklandığı çeşitli sınıflandırmalar yer almaktadır. Ancak eylem olarak intiharın oluş biçimlerine atıfta bulunan ve literatürde genel kabul gören sınıflandırma 1970 yılında Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Akıl Sağlığı Enstitüsü ve İntiharı Önleme Merkezi tarafından yapılmıştır. Bu sınıflandırmada “intihar davranışı” çatı kavram olarak belirlenmiş ve onunla bağlantılı olarak intihar (tamamlanmış ve ölümle sonuçlanan), intihar girişimi (ölümle sonuçlanmayan) ve intihar düşüncesi kavramlarına yer verilmiştir (Maris, 1992; Akt. Eskin, 2003, s. 10).

İntihar riskinin değerlendirilmesi oldukça karmaşık ve zor bir süreçtir. Ancak riskin değerlendirilmesi, birincil önleme düzeyi olarak kabul edilen koruyucu ve önleyici müdahalelerin geliştirilmesi açısından hayati öneme sahiptir. Koruyucu ve önleyici müdahalelerin intihar için etkin kılınması istendiğinde, özelde farklı nüfus gruplarıyla çalışan sosyal hizmet uzmanlarına ve diğer meslek elemanlarına genelde ise tüm topluma ve özellikle ailelere etkin sorumluluklar yüklenmektedir. Sosyal hizmet uzmanları, intihar davranışına ilişkin süreçte müdahalelerde bulunurken soruna sebebiyet veren tüm unsurları ele alan bütüncül bir bakış açısı ortaya koyarak geneli bir yaklaşım sergilemektedir. Meslek, sağlık hizmetleri içerisinde doğmuş bir disiplin olduğundan özellikle ruh sağlığı alanında önemli roller üstlenmektedir. Bu bağlamda sağlığın psikososyal belirleyicileri üzerinde duran sosyal hizmet disiplini, bireylerin ve ailelerin iyilik haline ulaşması hususunda toplumsal kaynakları harekete geçirici bir işlev üstlenmektedir. Mesleki rol ve işlevleri dikkate alındığında, intihar davranışı üzerine yürütülen tıbbi odaklı çalışmaların toplumsal ve sosyal alanla bütünleştirilmesi açısından sosyal hizmet disiplininin kilit bir öneme sahip olduğu görülmektedir.

Olumsuz yaşam olayları ve kriz durumları önemli bir stres kaynağıdır ve diğer psikososyal etmenlerle birleştiğinde intihar davranışı riskini arttırmaktadır. Ayrılık, ölüm, şiddet, doğal afet, ağır ekonomik yoksunluk ve hastalık gibi çok geniş bir yelpazede değerlendirilen olumsuz yaşam olayları, deneyimleyen kişinin ruhsal açıdan sahip olduğu kişisel kurguyu bozmaktadır. (Eskin, 2003: 221). Krizler, sosyal bir boşlukta cereyan etmemektedir aksine krizlerin nedenleri genellikle sosyal çevreyle olan etkileşimlerdir. Diğer yandan pek çok kriz de yine bu etkileşimler sayesinde çözümlenmektedir. Yalnız yaşayan ve çevresinden izole olmuş insanlarda bile krizin oluşması ve seyrinde çevreyle etkileşimin rolü vardır (Sonneck, Goll, Herzog, Klejna, Kuess, Pröbsting, Rosswall, Till, Ziegelbauer, 2000: 39, 56). Kendisini her türlü şarta uyarlayabildiği doğru olsa da mutluluk, uyum, sevgi ve özgürlük yönelişi gibi gereksinimler insanın doğasında vardır. Bunlar aynı zamanda tarihsel süreç içerisinde devingen etkenlerdir ve engellendiklerinde ruhsal tepkilere yol açma eğilimi gösterirler (Fromm, 2014: 83).

2019 yılı Aralık ayında Çin'in Wuhan kentinde başlayan ve Ocak 2020'de Çinli yetkililerce yeni bir koronavirüs çeşidinden kaynaklı olduğu tüm dünyaya duyurulan salgın süreci de yol açtığı biyopsikososyal sorunlar nedeniyle tüm dünya toplumlarını etkileyen bir kriz ortamına sebebiyet vermiştir. Süreç içerisinde vaka sayılarının her geçen gün artması ile virüs tüm dünyaya yayılmıştır. Devletlerin ulusal ve uluslararası boyutta tedbirler almasını zorunlu kılan bu küresel kriz, 11 Mart 2020'de DSÖ tarafından "Covid-19 Pandemisi" olarak adlandırılmıştır (WHO, 2020).

Enfeksiyon hastalıklarının psikososyal etkileri ile bireysel ve toplumsal hayatı yönlendirici bir güce sahip olabileceği görülmektedir. Yakın tarihte dünyayı etkileyen enfeksiyonlara ilişkin literatür incelendiğinde, bu süreçlerin toplumları psikososyal açıdan olumsuz etkilediği ve epidemik olarak salgının görüldüğü bölgelerde intihar oranlarında artış yaşandığı gözlemlenmiştir (Emiral, Arslan Çevik ve Gülümser, 2020: 139). Mevcut riskler göz önüne alındığında bir bütün olarak bireylerin, ailelerin ve toplumun covid-19 pandemisinden nasıl etkilendiğini açıklamak profesyonel bir zorunluluk halini almıştır (Amadasun, 2020). Covid-19 salgını yaşamı tehdit eden ve sıkıntı veren bir travmadır. Ancak bu travmanın etkileri kişilerin dahil oldukları sınıfa, sosyoekonomik şartlarına, sahip oldukları bireysel ve kültürel özelliklerine göre değişiklik göstermektedir (Kaya, 2020: 123).

İlgili literatürde hastalığın etkisinin öldürücülüğü ile sınırlı olmadığına, dünya genelinde nüfusun büyük bir bölümü üzerinde ruhsal etkileri olduğuna dikkat çekilmektedir. Tüm dünyayı etkisi altına alan bu sağlık krizinde, hastalığı geçiren kişiler dışında genel nüfus, yaşlılar, çocuklar, psikiyatrik bozukluğu olanlar ve sağlık profesyonelleri arasında ruhsal sorunlarda artış olduğu bildirilmektedir (Çakır Kardeş, 2020: 161). Pandemi sırasında ortaya çıkan psikolojik tepkiler aşırı korkudan kayıtsızlığa kadar çeşitlilik göstermektedir. Bu dönemde gözlemlenen psikolojik etkilerin her zaman kısa süreli olmadığı, şiddetli ve kalıcı ruhsal sorunlara yol açabildiği bildirilmektedir. Pandemi en sık görülen ruhsal bozukluklar; duygu durum bozuklukları, kaygı bozuklukları ve travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) olarak paylaşılmıştır (Tükel, 2020: 617). Benzer şekilde Reardon (2015: 14), ebola virüsünün Afrika'da yol açtığı ruhsal ve zihinsel sorunları konu alan araştırmasında; salgınlar sırasında ruh sağlığı açısından olumsuz olarak etkilenen insan sayısının, enfeksiyondan etkilenen insan sayısından fazla olma eğiliminden söz etmektedir.

Pandemi sürecinin yeni ruhsal bozukluklara zemin hazırlayabileceği ya da var olan bozuklukları şiddetlendirebileceği öngörülmektedir. Bu süreçte hastalık ile ilgili şiddetli korkuyu tanımlamak için "koronafobi" terimi literatürde yerini almış ve bu korkunun, daha önce psikiyatrik bozukluğu olan hastalarda psikotik semptomların ortaya çıkışını tetikleyebileceğine dair olgu sunumları yapılmıştır (Fischer, Coogan, Faltraco ve Thome, 2020; Akt. Çakır Kardeş, 2020: 163). Pandemi sürecinin başlarında yaşanan belirsizlikler, virüsün kontrol altına alınamaması,

hastalığın yayılma hızı ve yaşanan kayıplar tüm dünyada insanların küresel bir travma yaşamasına sebebiyet vermiştir. Sürecin yol açtığı depresyon, kaygı, anksiyete ve sosyal izolasyon süreçlerinin neden olduğu yalnızlık duyguları salgının müdahaleye ihtiyaç duyulan psikolojik boyutlarını göstermektedir (Aşkın, Bozkurt ve Zeybek, 2020: 304). Bunun yanında yaşanan tıbbi gelişmeler ve aşımın bulunmasının ardından kaygılar ortadan kalkmayarak şekil değiştirmiştir. Bu noktadan sonra aşıya erişim ve aşımın insanları virüsten ne oranda koruduğuna dair belirsizlikler yeni stres durumlarının deneyimlenmesine yol açmıştır.

İnsan hayatını ve toplumsal yaşamı her açıdan etkisi altına alan pandemi sürecinde, bazı hizmetlerde talep artışları gözlemlenmiştir. Toplumda normal şartlar altında da sınırlı imkanları nedeni ile incinebilir nüfus grupları içerisinde değerlendirilen bireylerin, pandemi sürecinden genel nüfusa nazaran daha olumsuz etkilendikleri belirtilmektedir (Amadasun, 2020: 755). Pandemi döneminde sağlık ihtiyaçlarının yanı sıra sosyal bakım ihtiyaçlarına duyulan gereksinimlerde de artış yaşanmıştır. Sosyal mesafe kurallarının uygulandığı bu süreçte, ailelerin bir arada tutulması, sosyal bakım ihtiyaçlarının analizi ve özel bakım hizmetlerine erişimin kolaylaştırılması noktasında özellikle sosyal hizmet mesleği önemli rol ve sorumluluklar üstlenmiştir (Kara, 2020: 28).

Bir halk sağlığı sorunu olarak kabul edilen intihar davranışını etkileyen faktörlerin belirlenmesi, artış göstereceği öngörülen dönemlerin önceden tespit edilmesi ve gerekli tedbirlerin alınması birey ve toplum sağlığı açısından önemlidir. Pandemi nedeniyle birey ve toplum hayatında yaşanan değişikliklerden hangilerinin intihar davranışlarına zemin hazırladığı ancak konu ile ilgili yürütülecek bilimsel çalışmalar ile ortaya konacaktır bu açıdan ilgili araştırma alana sağladığı nitel veriler nedeniyle önem arz etmektedir.

2. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Araştırmada nitel araştırma modeli kullanılmıştır. İntihar davranışı neticesinde Elazığ Fırat Üniversitesi Hastanesine başvuran bireyler ve onların ulaşılabilen yakınlarıyla, araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak gerçekleştirilen görüşmeler için 06/06/2021 tarihli ve 2021/77 protokol nolu Yalova Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu Kararı ile gerekli olan etik kurul izni alınmıştır. İzin kapsamında görüşmeler Elazığ Fırat Üniversitesi Hastanesinde, 1 Ağustos - 31 Ekim 2021 tarihleri arasında tamamlanmıştır.

Toplamda 31 vaka araştırma kapsamına alınmıştır. Vakaların 10'unda intihar davranışında bulunan kişi ile birebir görüşme gerçekleştirilememiştir. Bunlardan 3'ü intihar davranışı neticesinde hayatını kaybetmiştir. 6 vakada girişimde bulunan kişi on sekiz yaşın altında olduğundan etik kurul kararı gereği görüşme kapsamı dışında tutulurken, bir vakada ise kişinin sağlık durumunda yeterli iyileşme sağlanamadığından görüşme gerçekleştirilememiştir. Araştırma kapsamında toplam

55 görüşme (21'i intihar girişimcisi, 34'ü vaka yakını) gerçekleştirilmiş ve görüşmelerin tamamı için vaka raporları hazırlanmıştır. Etik kurul kararı gereği görüşmeyi kabul eden kişilerden yalnızca reşit ve mümeyyiz olma şartlarını sağlayan gönüllüler araştırma kapsamına alınmıştır.

Birinci yazarın doktora tez çalışmasına ait verilerden üretilen bu araştırma makalesi; tez çalışması kapsamında ulaşılan 31 vakadan, intihar davranışına neden olan problemlerin intihar davranışında bulunan kişiler ve/veya yakınları tarafından covid-19 pandemisi ile ilişkilendirildiği 4 intihar girişimi vakasına ait verilerin kullanılması ile üretilmiştir. Makale kapsamında değerlendirilen vakalar için toplamda 7 görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerden altısı hastanenin acil servisinde gerçekleşirken; biri ise covid-19 salgın tedbirleri nedeni ile telefon aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın çalışma grubunu oluşturmak için araştırmacı tarafından araştırma konusu ile ilgili olduğu düşünülen kişilerin bilerek ve kasıtlı olarak seçildiği örneklem seçim yöntemine amaçlı örnekleme denir (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Araştırmada, amaçlı örnekleme tekniği kullanılmıştır. Nitel araştırma veri toplama araçları görüşme, gözlem ve doküman incelemesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Araştırmacı bu üç aracı da kullanmıştır. Araştırmacı açık gözlem yolu ile kimliği ve araştırma süreci hakkında gerekli bilgilendirmeleri yaptıktan sonra, görüşmeler süresince intihar davranışında bulunan kişilerin ve yakınlarının hal ve hareketlerini, genel stres durumlarını, var ise fizyolojik rahatsızlıklarının sürece etkisini gözleme imkânı bulmuştur. Bu sayede kişilerin paylaşımlarını destekleyen ya da paylaşımları ile çelişen verilere ulaşılmıştır. Gerçekleştirilen gözlemler not tutma yöntemi ile kayıt altına alınmış ve vaka raporlarında ayrıntılı olarak paylaşılmıştır.

Verilerin toplanması aşamasında, görüşme sürecinin ses kaydına alınabilmesi için ilgililerin rızasına başvurulmuş ancak ses kaydı için rızaları alınamamıştır. Görüşmeler not tutma yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Görüşme sırasında form üzerine, kişilerin ifadeleri not alınmış ve mümkün olan en kısa sürede (en geç iki gün içerisinde) vaka raporları hazırlanmıştır. Araştırmada görüşmeler sırasında elde edilen veriler betimsel açıdan analiz edilmiştir. Bu sayede veriler tanımlanmış ve birbiri ile arasında bağlantı ve benzerlik kurulan veriler literatür desteği ile bir araya getirilerek yorumlanmıştır. Vakaların analizinden sonra vaka raporları düzenlenirken; intihar girişiminde bulunan kişilerin ve yakınlarının beyanlarının yanı sıra konsültasyon için gelen yetişkin ve çocuk psikiyatri doktorlarının görüşlerinden, hastanenin hasta bilgi sisteminde yer alan verilerden, acil servis polis noktası ve il sağlık müdürlüğü aracılığıyla ulaşılan bilgilerden yararlanılmıştır.

3. BULGULAR

Araştırma kapsamında değerlendirilecek olan 4 vaka içerisinde tamamlanmış (ölümle sonuçlanan) intihar davranışı bulunmadığından, makale içerisinde

vakalardan intihar girişimcisi (İG) olarak bahsedilecek ve vakalar; İG(1), İG(2), İG(3) ve İG(4) şeklinde numaralandırılmıştır.

İG(1); 29 yaşında, bekâr bir erkektir. Kesici alet kullanarak intihar girişiminde bulunan İG(1), acil servise ablasının refakatinde getirilmiştir. Geçmiş intihar girişimi, madde kullanım öyküsü ve kronik bir hastalığı bulunmayan İG(1), yaşadığı umutsuzluk duygusu ile anlık olarak intihara karar verdiğini ve herhangi bir plan yapmadığını belirtmiştir. Şehrin sosyoekonomik açıdan yetersiz olarak değerlendirilen bir mahallesinde kiralık bir dairede, 60 yaşında olan ve psikiyatrik hastalıkları nedeni ile bakım ihtiyacı bulunan annesi ile yalnız yaşadıklarını belirten İG(1), düzenli bir gelir kaynağının bulunmadığını ve maddi anlamda yaşadığı olumsuzluklara daha fazla dayanamayarak girişimde bulunduğunu ifade etmiştir.

“Pandemi zamanında üç farklı işte çalıştım ve pandemi koşulları bahane edilerek işlerden çıkarıldım, yaklaşık bir aydır işsizim ve ekonomik durumum kötü. Aylardır çıkış yolu arıyordum, sabreliyordum, sağlığım yerinde iş bulurum çalışırım hallederim dedim hep ancak artık ümidim kalmadı. - İG(1)”

Daha önce de benzer sorunlar yaşadığını ancak hep yeni bir iş ve yeni bir yol bulduğunu belirten İG(1), pandemi süreci nedeniyle kendisi için çıkış yollarının kapandığını düşünmektedir. Yaşadığı deneyimler sonucunda umutsuzluk halinin derinleştiği gözlemlenen İG(1), yaşadığı tüm olumsuzlukların nedenini işsiz oluşuna ve çözümü ise düzenli sabit bir gelir elde edebileceği bir iş sahibi olmaya bağlama eğilimindedir.

“Hizmet sektöründe çalışıyordum, yeterli tecrübem herhangi bir eğitimim yok, bu şartlar altında sınırlı personelle yoluna devam eden yerlerde artık iş bulma ihtimalim çok düşük. - İG(1)”

“Ne yapacak işsiz güçsüz çulsuz adamı, O'da (kız arkadaşını kastediyor) ayak yapıyor işte, var mı yok mu belli değil hayatımda. - İG(1)”

Bir yıla yakın bir süredir ciddi düzeyde uyku problemi yaşadığını paylaşan İG(1), profesyonel bir yardımı kesin bir şekilde reddetmektedir. Ablasının tüm ısrarlarına rağmen konsültasyon için gelen psikiyatri doktoru ile görüşmeyi kabul etmeyen İG(1), intihar etmeyi başarabilseydi tüm sorunlarından ve sorumluluklarından kurtulacağını belirterek ölüm isteğinin devam ettiğine dair paylaşımlarda bulunmuştur.

“Ne yapacak doktor, iş mi bulacak, benim derdim de çözümü de belli. - İG(1)”

Kendisinin ve ablasının paylaşımlarından sosyal ve iletişime açık bir insan olduğu anlaşılan İG(1), başkalarından yardım istemek konusunda ise isteksiz olarak değerlendirilmiştir. İG(1) bu durumun nedenini sosyal çevresinde kendisine özellikle maddi açıdan destek olabilecek kimsenin bulunmaması ile açıklamıştır.

Geçmişe yönelik en büyük pişmanlığının eğitim hayatına gereken özeni göstermemek olduğunu ifade eden İG(1), ortaokul mezunudur ve yaşadığı işsizlik sorununu eğitiminin yetersiz oluşuna da bağlayarak kendisini suçlama eğiliminde

ifadeler kullanmaktadır. Kendisini suçlayıcı, öfkesini kendisine yönlendirici bu tutumu intihar davranışında bulunma riskini de arttırmaktadır.

İG(1)'in acil serviste geçirdiği süre boyunca yanında olan ablası (32), İG(1) için koruyucu ve destekleyici bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Boşandığını ve kızı ile yalnız yaşadığını belirten kadın, nafaka dışında bir geliri olmadığını ve İG(1)'in çalıştığı zamanlarda kendisine de destek olduğunu ifade ederek ona duyduğu minnet ve sevgiyi paylaşmıştır. Bundan sonraki süreçte İG(1)'e her konuda destek olmaya çalışacağını ifade eden abla, profesyonel destek alması konusunda da kardeşini ikna etmeye çalışmıştır.

“Bundan sonra ben daha ciddi bir şekilde iş arayacağım, tek başına mücadele etmeyecek, ona daha fazla destek olacağım. - İG(1)'in yakını”

Sosyal hizmetlere başvuru geçmişleri sorgulanan İG(1) ve ablası, yalnızca anneleri için evde bakım aylığı talebi ile başvurduklarını ancak sağlık raporunda yer alan oranın yardım için yeterli olmaması nedeni ile başvurularının reddedildiğini paylaşmışlardır.

İG(2); 15 yaşında bir kız çocuğudur. Toplu ilaç olarak (ilaç intoks) intihar girişiminde bulunan İG(2), acil servise babasının refakatinde getirilmiştir. Geçmiş intihar girişimi, madde kullanım öyküsü ve kronik bir hastalığı bulunmayan İG(2) ile etik kurul izninde yer alan yaş sınırlaması nedeniyle birebir görüşme gerçekleştirilememiştir. Kendisine refakat etmekte olan babası ile görüşülmüş ve konsültasyon için gelen çocuk psikiyatri doktorundan, bazı bilgiler alınmıştır. İG(2) ile doğrudan bir görüşme gerçekleştirilmediğinden intihar düşüncelerinin geçmişi ve girişimin planlı olup olmadığı kesin olarak bilinmemektedir.

Baba (49), ilkokul mezunu, düzenli geliri olmayan bir vatandaşdır. Altı çocuğu ve eşi ile birlikte ilçede ikamet etmekte olan baba, sağlık durumunun ciddiyeti nedeni ile kızını ikamet adreslerinden sevk ile merkeze getirmiştir. Eşi ile yirmi dört yıldır evli olduklarını, hanede ekonomik sıkıntılar dışında bir sorunlarının olmadığını belirten baba, iş buldukça çalıştığını ve uzun süredir işsiz olduğunu paylaşmıştır. İG(2)'de son zamanlarda herhangi bir değişim gözlemleyip gözlemlemediği sorulduğunda baba intihar davranışı ile sonuçlanan süreç hakkında önemli olarak kabul edilecek bazı bilgiler paylaşmıştır.

“Kızım normalde sıcakkanlı, insanlarla sohbeti seven, hayat dolu bir çocuktur. Bu salgın nedeni ile okullar kapandıktan sonra kızım eve bağlı kalınca şahit olduğu akraba sürtüşmelerinden, maddi sorunlardan iyice bunaldı bunu fark ediyordum ama durumun bu kadar ciddi olduğunu düşünmemiştim. - İG(2) yakını”

İG(2)'in covid-19 tedbirleri kapsamında okulların kapalı olması nedeniyle yaşanan izolasyon sürecinden ve bu süreçte ev ortamındaki kaotik sorunlara daha fazla maruz kalmaktan olumsuz etkilenmesinin dışında başlangıçta daha somut ve zorlayıcı başka bir neden belirtmeyen baba, intihar girişiminin neden babaanne evinde gerçekleştiğinin sorulması üzerine öfkelenerek olayın tetikleyicisi olarak

kabul edilebilecek bir paylaşımda daha bulunmuştur. Öncelikle olayın sıradan bir durum olduğu izlenimini vermeye çalışan baba, babaannenin bakım ihtiyacının sorgulanması üzerine acil serviste bağırma ve başkalarını suçlayıcı ifadeler kullanmaya başlamıştır.

“İşte okul kapandığından beri babaannesine biraz destek olsun istedik. Yaşlı işte tabi bazı ihtiyaçları olacak. ... Bizi bu hale buna, bu aylığa muhtaç edenler düşünsün, her şeyin suçlusu onlardır. Bizim anamız babamız travma zaten, yokluk travma, ekstra bir şeye gerek yok. Annemde her türlü pislik var, kimse bakmak istemez biz de mecburen bakıyoruz. Kayıtlara geçsin, para için mecbur bakıyoruz yoksa o lanet kadına bakmaya meraklı değiliz. Olmaz olsalardı, kardeşlerim de annem de hiç olmasalardı daha iyiydi. - İG(2) yakını”

Suçluluk duygusunu bastırmak için başkalarını suçlama eğiliminde olan baba görüşme süresince araştırmacı tarafından sakinleştirilmeye çalışılmıştır. Edinilen bilgilere göre annesi üzerinden evde bakım aylığı alan baba, covid-19 pandemi sürecinde okulların kapalı olduğu dönemde ayrı bir hanede ikamet eden annesinin bakım sorumluluğunu İG(2)'ye yüklemiştir. Bu süreçte psikolojik olarak yıprandığı anlaşılan İG(2), babaannesi ve o sırada evde bulunan kuzenleri ile yaşadığı bir tartışma neticesinde babaannesine ait ilaçları içerek intihar girişiminde bulunmuştur.

Sosyal hizmetlere başvuru geçmişleri sorgulandığında babadan, yukarıda belirtilen evde bakım aylığı dışında herhangi bir hizmetten kısa süreli ya da sürekli olarak yararlanmadıkları bilgisi alınmıştır.

İG(3); 17 yaşında bir kız çocuğudur. Toplu ilaç olarak (ilaç intoks) intihar girişiminde bulunan İG(3), acil servise annesinin refakatinde getirilmiştir. Geçmiş intihar girişimi, madde kullanım öyküsü ve kronik bir hastalığı bulunmayan İG(3) ile etik kurul izninde yer alan yaş sınırlaması nedeniyle birebir görüşme gerçekleştirilememiştir. Kendisine refakat etmekte olan annesi ile görüşülmüş ve konsültasyon için gelen çocuk psikiyatri doktorundan, bazı bilgiler alınmıştır. İG(3) ile doğrudan bir görüşme gerçekleştirilmediğinden intihar düşüncelerinin geçmişi ve girişimin planlı olup olmadığı kesin olarak bilinmemektedir.

Anne (38), ortaokul mezunu bir ev hanımıdır. Yirmi bir yıldır devam eden evliliklerinden üç çocuğu olduğunu belirten kadın, hane içerisinde süregelen bir sorunlarının bulunmadığını ve intihar davranışını tetikleyici bir olay yaşanmadığını paylaşmıştır. Son zamanlarda İG(3)'te herhangi bir değişim gözlemleyip gözlemlemediği sorulduğunda anne, İG(3)'ün ergenlik döneminin başlarından beri yaklaşık üç yıldır var olan bir sorunundan ve bu sorunun son zamanlarda nasıl yoğunlaştığından bahsetmiştir. Bu paylaşımlar intihar davranışı açısından tetikleyici olarak değerlendirilmiştir.

“Kızımın ergenlik döneminin başlarından beri temizlik takıntısı var, ellerini sürekli yıkamaktan derisi tahriş oluyor, covid dönemi ile birlikte takıntısı çekilmez

bir hal aldı, temizlediği şeylerden tatmin olmayarak öfkelenmeye başlıyor. - İG(3) yakını”

İG (3)’ün bu öfkeli halinin son zamanlarda üniversite sınavına girecek olmanın verdiği stres ile arttığını düşünen anne, İG(3)’ün takıntılı davranışları sonrasında tatmin olamayarak aşırı öfkelenmeye başladığını, ağlama nöbetleri geçirdiğini ve nefesinin kesildiğini paylaşmıştır. İG(3)’ü psikiyatriye getirmek konusunda çok ısrar ettiğini belirten anne onu ikna edemediği için suçluluk duygusu yaşamaktadır.

“Kızımın yaklaşık bir yıldır sınav stresi ve sürekli evde vakit geçirmesi nedeni ile takıntıları ve kaygı düzeyi arttı. Babası da ben de sürekli olursa olur olmazsa bir daha denersin, kendini yıpratma diyoruz. Bir yıl öncesine kadar yine temizlik hassasiyeti vardı ama onun dışında somut bir sorunu yoktu. - İG(3) yakını”

İG(3)’ün hane içerisinde kimse ile bir sorunu olmadığını, geniş aile tarafından da sevildiğini ama az konuşan, çekingen bir çocuk olduğunu paylaşan anne, mizacının böyle olduğunu düşünerek İG(3)’ün çok üstüne gitmediğini ifade etmiştir.

“Kızımın görüştüğü tek bir arkadaşı var, onunla da salgın nedeniyle yalnızca telefon ile görüşüyorlar. Normalde de sosyal bir çocuk değildi ama bu süreçte iyice yalnızlaştı. Kızım kimseden kaçmaz, akrabalar toplanır mesela gelir, katılır herkese güler yüzlüdür ama çok konuşmaz, kendi kendine sosyalleşmez. - İG(3) yakını”

Eşinin bir yıl önce yanlış insanlara güvenerek iflas ettiğini, bu süreçte zor günler geçirdiklerini ancak bunların geride kaldığını anlatan anne, İG(3)’ün evde olduğu süreçte bu olaylara daha fazla şahit olarak insanlardan daha fazla uzaklaştığını belirtmiştir. Annesinin İG(3)’ün akrabalar ve ailesi dışında birilerine güvenmek konusunda korkularının olduğu yönündeki paylaşımları da intihar davranışı açısından önemli olarak değerlendirilmiştir.

Sosyal hizmetlere başvuru geçmişleri bulunmadığını paylaşan anne, bu süreçten sonra psikiyatriden profesyonel destek almak istediklerini ifade etmiştir. Nitekim intihar girişimi sonrasında psikiyatri poliklinik önerisine uyararak başvuran İG(3)’e, çocuk psikiyatri polikliniği tarafından obsesif kompulsif bozukluk ön tanısı konularak takip sürecinin başlatıldığı bilgisine ulaşılmıştır.

İG(4); 18 yaşında, bekâr bir kadındır. Toplu ilaç olarak (ilaç intoks) intihar girişiminde bulunan İG(4), acil servise ablasının refakatinde getirilmiştir. Geçmiş intihar girişimi, madde kullanım öyküsü ve kronik bir hastalığı bulunmayan İG(4), uzun süredir çok mutsuz olduğunu ve planlı bir şekilde intihar girişiminde bulunduğunu, ölmek istediğini ancak intihar ile ilgili düşüncelerinden kimseye bahsetmediğini paylaşmıştır.

“Mutsuzum çünkü mutlu olmak için bir nedenim yok bu yeterli. Bunu anlatmadım kimseye ama ölmek istiyordum uzun zamandır, gelecekle ilgili bir hayalim umudum yok, annem ve kardeşlerimle yalnızız, maddi sıkıntılar çekiyoruz, dört yıldır bu böyle kimsenin umurunda değil ve hiçbir şey değişmiyor. - İG(4)”

İntihar girişiminde bulunmasına neden olan tetikleyici bir olay yaşamadığını belirten İG(4), aylardır düşündüğü istediği bir eylemde bulunduğunu ve girişim sonrasında da pişmanlık yaşamadığını belirtmiştir. İnsanları samimi bulmadığını belirten İG(4), annesi ve ablası dışında paylaşımında bulunduğu bir yakınının olmadığını ifade etmiştir. Anne-babasının dört yıl önce boşandığını ve ayrılık gerçekleştiğinden beri kendi isteği ile babasıyla görüşmediğini, kardeşleri ve annesiyle birlikte yaşadıklarını ve düzenli bir gelir kaynaklarının bulunmadığını, babasının maddi olarak kendilerine herhangi bir destekte bulunmadığını paylaşan İG(4), yaşadıkları nedeniyle babasını suçlama eğilimindedir.

İntihar girişimi öncesindeki dört aylık zaman diliminde iki kez psikiyatri poliklinik başvurusunda bulunduğunu paylaşan İG(4)'ün bu başvurularında depresif nöbet ön tanısı ile ilaçlı takibe alındığı bilgilerine ulaşılmıştır. İntihar girişiminde bulunurken psikiyatrinin reçete ettiği ilaçları toplu olarak alan İG(4)'e sağlık durumu yeterli iyileşmeyi göstermediğinden üç gün klinik yatış önerilmiş ve yatış sürecinde duygulanım bozuklukları ön tanısı ile takip süreci başlatılmıştır.

İG(4)'e refakat etmekte olan ablası (25) ile bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Psikolojik danışmanlık ve rehberlik bölümü son sınıf öğrencisi olan abla, kardeşinin girişim öncesi psikiyatri başvurularında kendisinin yönlendirici olduğunu ve kardeşinde beş-altı aydır genel sorunlarından farklı bir depresif ruh halinin hâkim olduğunu paylaşmıştır. Abla genel tutumları, olayı objektif değerlendiren ve sakinliğini koruyan mizacı nedeni ile İG(4) için koruyucu bir unsur olarak değerlendirilmiştir.

“Kardeşim özellikle beş altı aydır aşırı depresifti, güldüğünü görmüyorduk tüm çabalarımıza rağmen böyleydi, maddi sıkıntıları, babamın yaptıklarını her şeyi en çok o dert ediyor gibiydi, kardeşin intihar edebilir mi deseler olabilir derdim ama olunca aslında hiç beklemiyordum buna hazır değilmişim onu da fark ettim. - İG(4) yakını”

Ablaya İG(4)'ün son beş-altı aydır depresif ruh halinin belirginleşmesinin özel bir nedeninin olup olamayacağı sorulduğunda içinde bulunduğu şartların İG(4)'ü daha da depresiflettiğini belirtmiştir. İG(4)'ün her zaman kırılgan ve hassas bir yapısı olmasının yanında bu süreçte dert ettiği şeyleri çok daha fazla dillendirdiğini paylaşmıştır.

“Kardeşim lise mezunu, üniversite sınavına tekrar hazırlanıyor. Dershaneler kapalı, uzun süredir evde zaten sınırlı olan arkadaş çevresi şu an yok denecek kadar azaldı, pandemi süreci nedeniyle de gününün tamamını evde geçiriyor, her geçen gün sanki daha kaygılı daha mutsuz, annem ve ben onu sosyalleştirmek için teşvik ediyoruz ama bu konuda çok isteksiz. - İG(4) yakını”

Covid-19 tedbirleri kapsamında temaslı karantinasında olan anne ile İG(4)'ün rızası alınarak telefon aracılığıyla görüşülmüştür. Anne (51), lise mezunu bir ev hanımıdır. Anne dini nikâhli eşi ile yirmi yedi yıl süren evliliğinden dört çocuğu olduğunu ve dört yıl önce eşinden ayrılarak babasına ait bir eve çocukları ile

taşındığını paylaşmıştır. Eşinden maddi herhangi bir destek görmediğini, düzenli bir gelir kaynaklarının bulunmadığını, evlere temizliğe gitmek gibi günlük işlerde çalıştığını ve çocukları ile maddi sıkıntı çektiklerini paylaşan kadın, tüm bu süreçten İG(4)'ün olumsuz etkilendiğini ifade etmiştir. Özellikle maddi nedenlerle hastalık ve ölüm korkusu yaşadığını belirten anne, İG(4)'ün de ölüm, hastalık ve sevdiklerini kaybetmek ile ilgili evhamlarının olduğunu ve bunları kendisi ile sık sık paylaştığını belirtmiştir.

Anne; İG(4)'ün çok hassas ve duygulu bir çocuk olduğunu, boşanma süreci ve sonrasında tüm çabalarına rağmen babası ile konuşmayı reddettiğini, yaşanan tüm olumsuzluklara rağmen İG(4)'ün genel sorunlarının yanında son zamanlar çok daha depresif ve mutsuz olduğunu gözlemlediğini paylaşmıştır. Yaşanan olay nedeni ile ciddi düzeyde kaygı ve korku yaşadığı anlaşılan anne, araştırmacı tarafından hastane süreci ve İG(4)'ün sağlık durumu hakkında da bilgilendirilmiştir.

“Covid riskim nedeni ile hastaneye gelemedim, evde çok endişeliydim, bu şekilde kızım hakkında bilgilendirilmek beni rahatlattı ve diğer konular hakkında yönlendirmeleriniz için de teşekkür ederim. - İG(4) yakını”

Sosyal hizmetlere başvuru geçmişleri sorgulandığında; İG(4)'ün anneannesi üzerinden annesinin bir dönem evde bakım aylığı aldığı ancak şartları sağlamaya devam etmediği için aylığın kesildiği bilgisi alınmıştır. Bunun yanında İG(4)'ün annesi ihtiyaçları nedeni ile çeşitli başvurularda bulduklarını ancak herhangi bir kurumdan düzenli bir yardım alamadıklarını ifade etmiştir.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

İntihar davranışının fizyolojik ve psikolojik iyi oluşla ilişkisine ve hastalıklar ile çeşitli yaşamsal kriz durumlarının intihar davranışının görülme riskini artırıcı niteliklerine intihar literatüründe sıkça yer verilmektedir. Covid-19 pandemi süreci, tüm dünyada insanların gerek fizyolojik gerek sosyal ve psikolojik gerekse ekonomik açıdan farklı ve zorlayıcı deneyimler yaşamasına neden olduğundan; sürecin intihar davranışı başta olmak üzere birçok riskli davranış ve psikolojik rahatsızlığın tetikleyicisi olabileceği öngörülmektedir.

Ruh sağlığı, travmatik olaylara ve bunların sosyal ve ekonomik sonuçlarına karşı duyarlıdır. Pandemi sürecinde gelişebilecek anksiyete bozuklukları, depresyon, obsesif kompulsif bozukluk (OKB) gibi ruhsal patolojiler intihara eğilimi arttırabilmektedir. Nitekim literatürde, pandemi süreçlerinde sublinik psikiyatrik yakınmalar nedeni ile psikiyatri servislere müracaat eden hasta sayısında artış yaşandığı bildirilmektedir. Salgınların etki alanı genişledikçe ve salgın süresi uzadıkça toplumda ruhsal problemlerin ve intihar davranışlarının artması beklenmektedir. Özellikle dünya çapında ekonomik durgunluğa neden olan bu süreç incinebilir nüfus gruplarında bu riski daha fazla arttırmaktadır (Garbioğlu, Balcı, Akkaya ve Karbeyaz, 2020: 10). Ekonomik açıdan yaşanan kayıplar ve işsizlik de

bireyleri ve ailelerini pandeminin neden olduğu risklere daha açık hale getirmektedir (Fırat, Gencer, Albayrak, Selçuk ve Demiröz, 2021: 239).

Covid-19 pandemisinin psikolojik etkileri ile ilgili güncel araştırmaların derlendiği bir çalışmada; salgının toplumda korku, kaygı ve öfke gibi duyguları tetiklediği, stresi artırdığı, TSSB, kaygı bozuklukları, depresif bozukluklar, uykusuzluk ve intihar düşünceleri gibi psikolojik rahatsızlıklara yol açtığı ifade edilmektedir (Bekaroğlu ve Yılmaz, 2020: 579). Covid-19 pandemi sürecinin ruhsal sağlık üzerine etkileri ile ilgili yürütülen çalışmalar neticesinde hükümetler ve sağlık otoriteleri, halkın psikolojik sağlığını koruyabilmesi için rehberliğe ihtiyaç duyduğunu ve etkin psikolojik müdahalelerin belirlenmesinin önemli olduğunu kabul etmiştir (Rubin, Baden, Morrissey ve Champion, 2020; Akt. Bekaroğlu ve Yılmaz, 2020: 574).

Benzer şekilde Türkiye’de geniş bir örneklem ile gerçekleştirilmiş bir araştırmada, katılımcıların covid-19 sonrası daha yüksek ve anlamlı bir düzeyde somatizasyon, anksiyete, fobik anksiyete, OKB, depresyon, düşmanlık ve öfke belirtileri gösterdikleri bulunmuştur. Ayrıca hastalık öncesi ve sonrası belirti puanları incelendiğinde kadınların, covid-19’dan psikolojik olarak daha fazla etkilendikleri ve yetişkinlerin gençlere göre stresle daha işlevsel baş ettikleri bu nedenle psikolojik sağlamlık puanlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Bilge ve Bilge, 2020: 43-45). Bu çalışmada ele alınan vakaların en büyüğünün 29, en küçüğünün 15 yaşında olması, yaş ortalamalarının 19,75 olarak belirlenmesi ve vakaların üçünün kadın olması ilgili veriler ile uyumlu olarak değerlendirilmiştir.

Geçmiş salgın dönemlerine ilişkin literatürde intihara bağlı ölümlerin bu süreçlerde arttığı ile ilgili yayınlar yer almaktadır. Covid-19 salgını ile ilişkili olarak Bangladeş, Hindistan, Çin ve Almanya’dan intihar olguları paylaşılmıştır. Salgın sürecinde özellikle hastalıkla ilgili haberleri sıklıkla takip eden kişilerde kaygı düzeyinin arttığı belirlenmiştir. Ölüm oranı geçmişte yaşanan bir çok salgından daha düşük olmasına rağmen, covid-19 pandemisinde medya ve kitle iletişim araçları aracılığıyla yaşanan bilgi kirliliği, insanlarda stres durumunu arttırmış ve bunun neden olduğu ruhsal yük kişileri intihar ve diğer riskli davranışlara karşı daha savunmasız hale getirmiştir (Garbioğlu vd., 2020: 10-11).

İntihar davranışı sonrasında gerçekleştirdiği psikiyatri poliklinik başvurusunda OKB ön tanısı alarak ilaçlı takip süreci başlatılan ve yine intihar girişimi sonrasında duygulanım bozuklukları ön tanısı ile psikiyatri yatışı yapılan vakaların durumu literatürde pandemi sürecinin psikolojik rahatsızlıkları tetikleyebileceği ya da mevcut psikiyatrik rahatsızlıkların bu süreçte daha zorlayıcı bir hal alabileceğine dair sunulan veriler ile uyumlu olarak değerlendirilmiştir. İntihar davranışı öncesinde psikiyatri başvurusu bulunmayan İG(3)’ün, ergenlik dönemi başlarından itibaren temizlik konusunda takıntılı davranışlar geliştirdiği ve covid-19 salgın sürecinde bu davranışlarının yoğunlaştığı sinir krizleri ve ağlama

nöbetlerinin sürece eşlik ettiği annesi tarafından paylaşılmıştır. OKB olan bireylerde, covid-19 önlemleri kapsamında sağlık otoriteleri ve medyanın sık sık el yıkama ve enfeksiyon riski konularındaki vurgularına bağlı olarak kontaminasyon ve temizlik ile ilgili obsesyonların pekiştirilmesi ve buna bağlı olarak hastalık şiddetinin artması literatürde öngörülen bir durum olarak değerlendirilmektedir (Haider, Tiwana ve Tahir, 2020: 92). Bunun yanında intihar girişimi öncesindeki dört aylık zaman diliminde iki kez psikiyatri poliklinik başvurusunda bulunduğu bilgisine ulaşılan İG(4)'ün durumu, annesi ve ablasının İG(4)'te gözlemlendiği psikolojik belirtiler ve doktor görüşü ile değerlendirildiğinde vakada psikiyatrik şikayetlerin pandemi sürecinde arttığı geçmişe kıyasla daha depresif ve asosyal tutumlar sergileyen vakanın planlı bir şekilde intihar girişiminde bulunmasının da yine literatür verileri ile uyumlu olduğu tespit edilmiştir.

Pandemi döneminde yaşanan kaygı ve korkuların kaynağı sadece hastalığın fizyolojik süreci ile ilişkili değildir. İnsanlar sahip oldukları imkanlara göre çalışma ve eğitim hayatları, gelecek planları ve ailevi ilişkileri dahil olmak üzere çok farklı konular üzerinden bu duyguları deneyimlemektedir. Yaşanan kaygı ve korkular, kişilere virüsün hastalık yapıcı fizyolojik etkilerinden daha fazla zarar verebilmektedir. Bu nedenle süreç içerisinde ruhsal bozukluk gelişmesi açısından riskli olguların saptanması ve sorun tespit edildiğinde bu kişilere gerekli müdahale ve hizmetlerin ulaştırılması gerekmektedir. Ancak araştırmada özellikle pandemi süreci içerisinde sosyal hizmet başvuruları sorgulanan katılımcıların, maddi ve manevi açıdan ihtiyaç duydukları destek hizmetlerine ulaşamadıkları tespit edilmiştir.

Psikolojik etkilerinin yanı sıra covid-19 pandemisinin dünya genelinde ekonomiyi olumsuz etkilediği belirtilmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO, 2020), dünya genelinde 2,7 milyar çalışanın pandemi nedeni ile uygulanan karantina ve izolasyon önlemlerinden etkilendiğini ifade etmektedir. Uygun politika ve önlemler alınmazsa çalışanların yoksulluğa düşme riskiyle karşı karşıya olduğunu belirten ILO, covid-19 sonrası süreçte de çalışanların geçimlerini yeniden kazanmak konusunda zorlanacağını belirtmektedir. Ekonomik açıdan idari otoriteler tarafından çeşitli önlemler alınsa da bireylerin ve ailelerin iş ve gelir kaybı yaşamasının önüne geçilememiştir. Covid-19 pandemisinin sosyal hizmet uzmanları ve sosyal hizmet uygulamalarına etkilerinin incelendiği bir araştırmada; katılımcı olan sosyal hizmet uzmanları pandemi sürecinin insanların hayatını ekonomik açıdan olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Bu süreçte ekonomik destek başvuru sayılarının arttığını, sosyal yardımlara öncelik verildiğini ve yaşanan bu yoğunluk nedeni ile koruyucu önleyici çalışmaların ikinci planda kaldığını paylaşmışlardır (Kaya Örk, Özkul ve Akçay, 2021: 39).

Araştırmamız kapsamında değerlendirilen vakalardan İG(1)'in durumu da bu verileri doğrular niteliktedir. Salgın sürecinde ekonomik nedenler gerekçe

gösterilerek üç farklı işten çıkarıldığını belirten İG(1), bu süreçte yaşadığı maddi sıkıntılardan söz etmiş ve yaşadığı umutsuzluk nedeni ile intihar girişiminde bulunduğunu paylaşmıştır. Yaşadığı çevrenin sosyoekonomik imkânları nedeni ile yardım alabileceği bir yakını bulunmayan ve birlikte yaşadığı bakım hastası annesi ile maddi sıkıntı çeken İG(1), pandemi öncesinde de benzer sorunlar yaşadığını ancak yeni bir iş ve yeni bir yol bulabildiğini ama salgın sürecinde bunun mümkün olmadığını belirtmiştir.

Toplumun geçim sıkıntısı çeken kesimleri diğerlerine kıyasla, salgın döneminin neden olduğu olumsuzlukları daha belirgin bir şekilde hissetmektedir. Evde kalmanın tavsiye edildiği ve çeşitli kısıtlamaların getirildiği bu dönemlerde psikolojik ve fizyolojik iyi oluşa ve stresle başa çıkmaya yönelik sunulan önerilerin halkın genelinde bir karşılık bulabilmesi için öncelikli olarak bu nüfus gruplarının çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi gerekmektedir (Tükel, 2020: 619). Pandemi sürecinde iş ve gelir kaybı yaşayan ya da süreçten psikolojik açıdan olumsuz etkilenerek maddi ve manevi açıdan zarar gören bireylerin ve ailelerinin gereksinimleri ulusal düzeyde tespit edilmeli ve bu kişiler için hak temelli bir yaklaşım ile politika ve hizmetler geliştirilmelidir. Geliştirilecek sosyal ve ekonomik korumanın uzun vadeli olmasına, şeffaf ve açık bir şekilde yürütülmesine ve incinebilir nüfus gruplarına öncelik verilmesine özen gösterilmelidir.

Covid-19'un özellikle öğrenciler üzerindeki olumsuz etkileri, sürecin uzaması ve yaptırımların sıklıkla artması ile birlikte artmaktadır. Sağlıkları ve yakınlarının iyilik hali konusunda endişe duyan öğrencilerin, konsantre olurken ve uyku alışkanlıklarını düzenlerken zorluk çektikleri, akademik performansları konusunda kaygılandıkları gözlemlenmiştir. Öğrenciler bu süreçte eğitimleri konusundaki belirsizliklerle ve salgının neden olduğu diğer psikolojik gerilim durumları ile mücadele etmek zorunda kalmışlardır (Son vd., 2020; Akt. Yazıcı, Tosun, Özdemir, Karsantık, Aydın ve Saki, 2021: 142). Kişiler arası iletişimin yetersiz olduğu durumlarda, kaygı bozukluklarının görülme riskinin arttığı bilinmektedir. Bu nedenle gençlerin karantina ve izolasyon süreçlerinde akranlarından ve dahil oldukları sosyal çevreden uzak kalmaları anksiyetelerini artıran nedenlerden biri olarak kabul edilmektedir (Xiao, 2020; Akt. Bekaroğlu ve Yılmaz, 2020: 577). Bunun yanında evde geçirilen sürenin uzaması ile birlikte hane içi rollerin tekrar tanımlanması, yeni görev alanlarının oluşması, rutin alışkanlıkların değişmesi ve aile üyeleri ile fiziksel ve sosyal olarak daha yakın bir alanda daha uzun süre vakit geçirilmesi pandemi sürecinin neden olduğu zorlayıcı deneyimler arasında değerlendirilebilir. Salgın nedeni ile eğitim öğretime ara verildiği dönemde okuldan ve sosyal çevresinden uzaklaşan İG(2)'nin durumu örgün eğitimden ayrılan ve hane içi sorumlulukları değişen bir genci, intihar davranışına yönelten süreç açısından çarpıcı bir örnektir. Ebeveyninin talebi ile pandemi sürecinde bakım hastası olan babaannesinin yanına taşınarak onun bakım ihtiyaçlarını karşılama sorumluluğunu üstlenen İG(2), bu

süreçten olumsuz etkilenmiş ve babaannesine ait ilaçları içerek intihar girişiminde bulunmuştur. Bu durum esasında uyumun sağlanması açısından şartların, hane içerisinde ne kadar zorlayıcı olabileceğine dair bir öngörü sunmaktadır.

Hayat standartlarımız ne olursa olsun düzenin, geçerli olan şartlara uyum temelinde evrenselleştiği kabul edilmektedir. İnsan sosyal bir varlıktır ve onun hayatını anlamlı ve katlanılabilir kılan esas şey çevresindeki insanlarla kurduğu ilişkilerin kalitesidir. Olumsuz birey çevre uyumu bireysel stres yaşanmasına neden olmaktadır. İnsanlar zorlu geçiş dönemlerinde, travmatik yaşam olaylarında, çevresel baskılarda ve aile, grup ve toplum yaşamında işlevsel olmayan kişiler arası süreçlerde stresle karşılaşarak bu konuda zorlanabilirler (Teater, 2015: 36). Psikososyal destek ve aidiyet duygusunun, salgın sürecinin olumsuz etkilerini minimize etmede önemli işlevlerinin olduğu belirtilmektedir (Özmen, Özkan, Özer ve Yanardağ, 2021: 165). Sosyal bağlantının varlığı duyguları düzenleme, stresle başa çıkma ve kriz süreçlerinde ruhsal dayanıklılık sağlama noktasında bireyleri destekleyici bir kaynaktır. Literatürde yalnızlık ve sosyal izolasyonun stres yükünü arttırdığı ve ruhsal yapı, kardiyovasküler sistem ve bağışıklık üzerinde zarar verici etkilere yol açtığı paylaşılmaktadır (Çakır Kardeş, 2020: 165).

Bugün tüm dünyada yaşanan toplumsal karmaşa yalnızlık duygusunu arttırmaktadır. Shneidman (1985) dünyada tek başına olmaktan varoluşsal bir gerçek olarak bahsederken, kişinin kendisini evrende yalnız hissetmesinin çıldırtan bir duygu olduğunu belirtmekte ve yalnızlığın insanda çarpıcı etkiler bırakacağına vurgu yapmaktadır. İnsanlar özellikle sıkıntılı dönemlerinde tek başına oluşun yükünü kaldıramazlar. Peck (1981) de benzer bir vurgu ile intihar edenler arasında yalnızlar diye bir alt grubun varlığından söz etmektedir. Maris (1992) ise sosyal yalıtılmışlığı intihar davranışı için önemli risk etmeni olarak görmekte ve yalnız insanların intihar girişimi sonrasında ölüm risklerinin de daha yüksek olduğunu belirtmektedir (Akt. Eskin, 2003: 159).

Kişide toplumsal aidiyet duygusunun varlığının, intihar davranışında üstlendiği koruyucu role ilişkin paylaşılan literatür bilgisi ile uyumlu bir şekilde ilgili vakalarda; covid-19 pandemi sürecinde sosyal hayatın sınırlanmasına bağlı olarak mevcut fizyolojik ve psikolojik şikayetlerde artış yaşanmıştır. Vakaların ve yakınlarının ifadelerinden anlaşıldığı üzere normal şartlar altında sosyal ve iletişime açık olan İG(1) ve İG(2)'nin pandemi şartları nedeni ile zorunlu olarak sosyal yalıtılmışlık yaşadığı ve bu süreçten olumsuz etkilendiği tespit edilmiştir. Bunun yanında İG(3) ve İG(4)'ün genel olarak asosyal kişilik özelliklerine sahip bireyler oldukları ancak süreç içerisinde uygulanan karantina ve izolasyon tedbirleri nedeni ile daha fazla içlerine kapandıkları, yakınlarının yönlendirmelerine rağmen sosyal ilişkilerinin yok denecek seviyelere gerilediği ve bu durumun vakaların psikolojik yakınmalarını arttırdığı belirlenmiştir. Özellikle sosyal izolasyon kurallarının sıkı bir şekilde uygulandığı salgın hastalık dönemleri, kişilerin yaşam kalitesini etkileyerek

sosyal işlevselliklerini bozmaktadır. Bu nedenle benzer durumlarda ülkelerin, ruhsal destek programlarını geliştirerek yaygınlaştırması salgın süreci ile ilişkili intiharları önlemede rol oynayabilir (Garbioğlu vd., 2020: 11).

Bireylerin ve toplumun ruh sağlığının korunması ve yaşam krizleri ile karşılaşma riskinin arttığı biyopsikososyal süreçlerde risklerin minimize edilebilmesi için psikolojik rahatsızlıkların önlenmesi, rutin taramaların yapılması, risk altındaki bireylerin tespit edilmesi, etkili müdahalelerin belirlenmesi ve müdahalelerden sonra belli aralıklarla kontrol süreçlerinin yürütülmesi gerekmektedir. Bu da ancak alanda multidisipliner bir yaklaşımın benimsenmesi ile mümkün olacaktır. Pandemi bir sağlık sorunu olmasının yanında insan hayatını derinden etkileyen değişim ve dönüşümleri içerisinde barındırması nedeni ile sosyal, ekonomik ve dahi psikolojik bir sorun olarak da kabul edilmektedir. Toplumun ve bireyin sosyal sorunlarına odaklanan bir meslek olarak sosyal hizmet ve uygulama alanları pandemi sürecinden doğrudan etkilenmiştir. Covid-19 pandemisinin sosyal hizmet uygulamalarına ve sosyal hizmet alanlarına yansımalarına odaklanan bir çalışmada; dezavantajlı grupların refahını sağlamayı amaç edinen sosyal hizmet alanlarına pandeminin olumsuz yansımaları olduğu belirtilmektedir (Kaya Örkcü vd., 2021: 38).

Sosyal hizmet; kişi ve ailelerin biyopsikososyal ihtiyaçlarının karşılanmasını ve hayat standartlarının iyileştirilmesini amaçlayan bir mesleki disiplin olması nedeni ile kamusal alanı ve toplum sağlığını konu alan her türlü soruna çözüm aramak sosyal hizmetin temel hedefleri arasındadır. Sosyal hizmetin üç uygulama düzeyinde (mikro, mezzo ve makro) halk sağlığı programlarına entegre edilmesi, bireylerin ve toplumun salgın süreçlerinde artan psikososyal sorunlarının ele alınması açısından önemlidir (Özmen vd., 2021: 174).

Pandemi süreci içerisinde, bireylerin ve toplumun yaşadığı sorunlara çözüm olarak geliştirilen çalışmalar ve hizmetler, sosyal hizmet açısından da yeni bir sorumluluk alanının doğmasına neden olmuştur. Sosyal hizmet uzmanlarının sahip oldukları mesleki rol ve sorumlulukları ile bu alanı görünür kılmaları ve sorunların çözümü için ilgili kişi ve kurumları yönlendirmesi gerekmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarından bireyleri ve aileleri güçlendirecek, psikososyal destek sağlayacak, toplumsal farkındalığı arttıracak çalışmalar yürütmeleri beklenmektedir. Bu araştırmanın bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar üzerine daha kapsamlı değerlendirmeler yapılması ve ihtiyaç duyulan hizmet ve politikaların geliştirilmesi açısından teşvik edici bir nitelik taşıdığı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Amadasun, S. (2020). Social work and covid-19 pandemic: an action call. *International Social Work*, 63(6), 753-756. DOI: 10.1177/0020872820959357
- Aşkın, R., Bozkurt, Y. ve Zeybek, Z. (2020). Covid-19 pandemisi: psikolojik etkileri ve terapötik müdahaleler. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(37), 304-318.
- Bekaroğlu, E. ve Yılmaz, T. (2020). Covid-19 ve psikolojik etkileri: klinik psikoloji perspektifinden bir derleme. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 8(18), 573-584. DOI: 10.7816/nesne-08-18-14
- Bilge, Y. ve Bilge, Y. (2020). Koronavirüs salgını ve sosyal izolasyonun psikolojik semptomlar üzerindeki etkilerinin psikolojik sağlamlık ve stresle baş etme tarzları açısından incelenmesi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 23(1), 38-51. DOI: 10.5505/kpd.2020.66934
- Çakır Kardeş, V. (2020). Pandemi süreci ve sonrası ruhsal ve davranışsal değerlendirme. *Türkiye Diyabet ve Obezite Dergisi*, 2, 160-169. DOI: 10.25048/tudod.754693
- Emiral E, Arslan Çevik Z. ve Gülümser Ş. (2020). Covid-19 pandemisi ve intihar. *ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi Covid-19 Özel Sayısı*, 5, 138-47. DOI: 10.35232/estudamhsd.762006
- Eskin, M. (2003). *İntihar: açıklama, değerlendirme, tedavi, önleme*. Ankara: Çizgi Tıp Yayınları.
- Fırat, E., Gencer, T. E., Albayrak, H., Selçuk, O. ve Demiröz, F. (2021). Pandemiye değişen yaşamlar: iş ve gelir kayıpları, rol ve sorumluluklar, zorluklar ve baş etme deneyimleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi Covid-19 Özel Sayı*, 1, 225-246. DOI: 10.33417/tsh.992007
- Fromm, E. (2014). *Sağlıklı toplum* (Çev. Y. Salman ve Z. Tanrısever, 4. baskı). İstanbul: Payel Yayınları. (Orijinal çalışma 1955 yılında yayımlandı.)
- Garbioğlu, A., Balcı, I., Akkaya, H. & Karbeyaz, K. (2020). Covid-19 sürecinin ruhsal etkileri ve intihar ilişkisi. T. Ergöner (Ed.), Adli tıp ve covid-19 içinde (ss. 9-12). *Türkiye Klinikleri*.
- Haider, I. I., Tiwana, F. ve Tahir, S. M. (2020). Impact of the covid-19 pandemic on adult mental health. *Pakistan Journal of Medical Sciences*, 36, 90-94. DOI: 10.12669/pjms.36.COVID19-S4.2756
- International Labour Organization. (2020). *ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Second edition, updated estimates and analysis*, Erişim tarihi: 15.07.2022, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/briefingnote/wcms_740877.pdf
- Kara, E. (2020). Kovid-19 Pandemisindeki dezavantajlı gruplar ve sosyal hizmet işgücünün işlevi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 26-34.

- Kaya, B. (2020). Pandeminin ruh sağlığına etkileri. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 23(2), 123-124. DOI: 10.5505/kpd.2020.64325
- Kaya Örk, E., Özkul, M. ve Akçay, S. (2021). Covid-19 pandemisinin sosyal hizmet uzmanları ve sosyal hizmet uygulamalarına yansımaları, *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi Covid-19 Özel Sayı, 1*, 23-45. DOI: 10.33417/tsh.985572
- Odağ, C. (2002). *İntihar (Özkıyım): tanım, kuram, sağaltım*. İzmir: Psikanaliz ve Psikoterapi Vakfı Yayınları.
- Özmen, S., Özkan, O. Özer, Ö. ve Yanardağ, M. Z. (2021). Investigation of covid-19 fear, wellbeing and life satisfaction in Turkish society. *Social Work in Public Health*, 36(2), 164-177. DOI: 10.1080/19371918.2021.1877589
- Reardon, S. (2015). Ebola's mental-health wounds linger in Africa: health-care workers struggle to help people who have been traumatized by the epidemic. *Nature*, 519(7541), 13-15. DOI: 10.1038/519013a
- Sağlık Bakanlığı. (2018). *İntiharı önleme günü*. Erişim tarihi: 09.03.2020, <https://khgm.saglik.gov.tr/TR,46896/10-eylul-dunya-intihari-onleme-gunu.html>
- Sonneck, G., Goll, H., Herzog, H., Klejna, M., Kuess, S., Pröbsting, E., Rosswall, O., Till, W. ve Ziegelbauer, B. (2000). *Kriz e müdahale ve intiharı önleme* (Çev. Y. Sözer, 1. baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları. (Orijinal çalışma 2000 yılında yayımlandı.)
- Teater, B. (2015). *Sosyal hizmet kuram ve yöntemleri: uygulama için bir giriş* (Çev. A. Karatay, 1. baskı). Nika Yayınları. (Orijinal çalışma 2014 yılında yayımlandı.)
- Tükel, R. (2020). *Covid-19 pandemi sürecinde ruh sağlığı*. Türk Tabibler Birliđi Covid-19 Pandemisi Altıncı Ay Değerlendirme Raporu. (ss. 617-628). Erişim tarihi: 20.07.2022, https://www.ttb.org.tr/kutuphane/covid19-rapor_6.pdf
- Yazıcı, H., Tosun, C., Özdemir, M., Karsantık, Y., Aydın, B. ve Saki, V. (2021). Covid-19 salgın döneminde üniversite öğrencilerinde kişisel sağlık davranışları ve öznel iyi oluş. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi Covid-19 Özel Sayı, 1*, 141-159. DOI: 10.33417/tsh.984526
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. baskı). Seçkin Yayınları.
- World Health Organization. (2020). *Novel coronavirus (2019-nCoV) situation report-1*. Erişim tarihi: 15.07.2022, https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200121-sitrep-1-2019-ncov.pdf?sfvrsn=20a99c10_4